

УДК 336.012.23

Ю.С. Ребрик, аспірант кафедри банківської справи
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ КАТЕГОРІЙ «ЛІКВІДНІСТЬ» ТА «ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ» У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються існуючі теоретичні підходи до трактування понять «ліквідність» та «платоспроможність» у банківській діяльності. Виділені недоліки існуючих точок зору та запропонований власний підхід до розуміння категорій.

Ключові слова: ліквідність банку, платоспроможність, надійність банку, динамічний аспект ліквідності, статичний аспект ліквідності.

Постановка проблеми. Одним із найбільш важливих завдань банку являється забезпечення його фінансової стійкості. Головним критерієм цього виступає ліквідність та платоспроможність. Проблеми з ліквідністю призводять до погіршення платоспроможності та фінансової стійкості, оскільки складають єдину систему взаємопов'язаних показників діяльності банку.

У період фінансової кризи, яка охопила не лише вітчизняну, а й міжнародну економіку, управління ліквідністю зайняло найвищий пріоритет для менеджменту банків, оскільки докризовий період характеризувався значним рівнем мобільності міжнародних капіталів, які з відносною легкістю залучалися і українськими фінансово-кредитними інститутами. На даний час, така можливість майже вичерпалася. Перед менеджментом банку постала нова проблема: як зберегти нормальний рівень ліквідності та платоспроможності у випадку негативного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Але збереження ліквідності та платоспроможності банку на прийнятному рівні досить важко, особливо, якщо менеджерами обрані неадекватні методи управління платіжною позицією. Відповідність методів та способів залежить

від правильного розуміння сутності ліквідності і платоспроможності та їхнього розмежування, оскільки на даний час не сформулювалася однозначна думка щодо трактування цих понять. Саме це і визначає необхідність розгляду сутності «ліквідність» та «платоспроможність» стосовно банку.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженню теоретичних аспектів ліквідності та платоспроможності приділяють значну увагу вітчизняні, російські та зарубіжні автори: Т.Ковальчук, М.Коваль, І.Лис, В.Салтинський, О.Лаврушин, А.Тріфонов, В.Ковальов, Л.Кузнецова, М.Діченко, П. Роуз, Е.Долан, К.Кемпбелл та ін.

Мета статті. Дана стаття присвячена дослідженню існуючих поглядів щодо співвідношення понять «платоспроможність» та «ліквідність» банку.

Виклад основного матеріалу. Значною проблемою у науці є встановлення співвідношення понять «ліквідність» та «платоспроможність», оскільки, в даний час немає однозначного підходу до трактування категорій. Дискусія серед науковців з цього питання виникла через проблемність розуміння сутності: чи можна ототожнювати дані терміни, чи один із них включає інший.

Серед вітчизняних науковців Е.Галицька, Л.Висоцька визначають ліквідність банку як «його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та вкладниками» [1, С.21].

У зарубіжній літературі наводиться інше трактування: «банк считается ликвидным (платежеспособным) в том случае, если суммы его наличных средств и других ликвидных активов, а также возможности быстро мобилизовать средства из иных источников достаточны для своевременного погашения долговых и финансовых обязательств» [2, С.236].

Аналогічної думки дотримується і П.Етрілл: «ликвидность – способность банка выполнять свои обязательства за счет денежных средств и других имеющихся у него оборотных активов» [3, С.595].

Тобто, дані автори ототожнюють поняття «ліквідність» та «платоспроможність», оскільки ліквідність банку передбачає не просто його

спроможність виконувати зобов'язання у встановлений строк, а й з мінімальними витратами. Даний фактор необхідно враховувати, тому що, у випадку виникнення проблем у банку з погашення своїх зобов'язань, першочерговим джерелом швидкого залучення фінансових ресурсів являється ринок міжбанківських кредитів. Характерною особливістю міжбанківського ринку є значна волатильність вартості капіталу, яка залежить від загальної економічної ситуації в державі. Таким чином, за несприятливих умов, банк буде змушений залучати кошти за будь-якою ціною з метою збереження статусу надійного банку. Але з іншого боку, його доходи від кредитних операцій можуть не покривати витрати на залучення коштів. У такому випадку, банк буде втрачати свою ліквідність, а згодом, і платоспроможність.

Виходячи із цього, ліквідність банку, на відміну від його платоспроможності, повинна включати залучення ресурсів або трансформацію активів у більш ліквідну форму з мінімальними витратами. Також ліквідність передбачає і здатність банку кредитувати своїх клієнтів.

Т.Ковальчук і М.Коваль розрізняють терміни «ліквідність банку» і «платоспроможність банку» з позиції розрахунку їх показників. «Платоспроможність – рівень забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом...ліквідність – здатність забезпечувати вчасне і повне виконання фінансових зобов'язань» [4, С.32].

Автори вважають, що показники різні, але мають спільну мету – виконання банком фінансових зобов'язань. Відмінність лише в тому, що платоспроможність означає виконання фінансових зобов'язань за рахунок власних коштів, а ліквідність – повне погашення фінансових зобов'язань.

Відповідно до їхньої точки зору, ліквідність являється більш вузьким поняттям, тому що це запорука платоспроможності. А платоспроможність є умовою надійності банку. Тобто, вибудовується ієрархія категорій у банківській діяльності: ліквідність-платоспроможність-надійність. Відповідно до цього, досягнення наступного рівня неможливо без виконання попереднього.

Т.Ковальчук і М.Коваль вважають, що банк ліквідний у тому випадку, якщо він без проблем може розрахуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями вчасно і повністю за рахунок наявних у нього ліквідних коштів, або через трансформацію активів у більш ліквідну форму. У випадку погіршення ліквідності, банк вважається платоспроможним, якщо його власного капіталу достатньо для захисту інтересів вкладників та кредиторів. Тобто, автори не виключають існування одночасно ситуацій, коли банк може бути неліквідним, але платоспроможним.

Недоліком даного підходу являється те, що поняття «ліквідність банку» передбачає лише повне і своєчасне погашення зобов'язань. Але не уточнюється рівень витрат на підтримку ліквідності. На нашу думку, це є важливим аспектом у розумінні сутності понять «ліквідність» та «платоспроможність».

М.Діченко вважає терміни «ліквідність» та «платоспроможність» спорідненими, а саме: ліквідність банку є окремим випадком платоспроможності і характеризує своєчасність виконання своїх фінансових зобов'язань [5].

Схожої позиції дотримуються І.Лис, В.Салтинський, розглядаючи ліквідність банку як необхідну та обов'язкову умову його платоспроможності [6, С.38].

В.Ковальов вважає, що різниця між ліквідністю і платоспроможністю заключається в тому, що ліквідність характеризує потенційну можливість погашати банком своїх короткострокових зобов'язань, а платоспроможність – фактичне здійснення таких розрахунків [7, С.374]. На нашу думку, це є неправильним підходом, оскільки ліквідний банк повинен не тільки мати можливість погашати свої зобов'язання, а й фактично розраховуватися за ними. Тобто, ліквідність включає і потенційну можливість і фактичну здатність банку розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

Зарубіжні економісти визначають, що платоспроможний банк – це «банк, активи якого превосходят его пассивы» [8, С.433]. У випадку перевищення пасивів над активами, банк вважається неплатоспроможним. Дане визначення

не має економічного смислу, оскільки не уточнено, які саме пасиви і активи беруться до уваги. Якщо під активами розуміються всі об'єкти активних операцій, а під пасивами – зобов'язання, то такий підхід до розуміння платоспроможності банку передбачає вимоги до банку виконувати вчасно свої зобов'язання перед кредиторами, вкладниками та іншими контрагентами банку.

О.Лаврушин вважає, що категорія «платоспроможність» являється загальною і більш вузькою порівняно із категорією «ліквідність банку», оскільки ліквідність являється запорукою надійності банку [9, С.140].

Автор відмічає, що «утрата ликвидности означает систематическую неплатежеспособность: неспособность банка изыскать внутренние источники для погашения взятых на себя обязательств и невозможность привлечь для этой цели внешние источники» [9, С.146].

На думку О.Лаврушина, ліквідність характеризує здатність вчасно виконувати свої зобов'язання перед кредиторами і вкладниками у процесі управління активами і пасивами. Причому, ліквідність передбачає дослідження динамічного стану такої здатності. А платоспроможність розглядається як здатність виконувати банком на конкретну дату всіх зобов'язань, в тому числі і перед бюджетом, працівниками.

На противагу позиції О.Лаврушина, Г.Коробова пов'язує динамічний та статичний аспекти із категорією «ліквідність банку».

Статичний аспект визначає ліквідність банку на певний момент часу і залежить від того, чи достатньо високоліквідних активів для погашення поточних зобов'язань. Виходячи з цього, ліквідність банку – це спроможність банку виконувати в конкретний момент часу свої зобов'язання за рахунок грошових коштів.

Динамічний аспект включає здатність банку зберігати ліквідний стан і в майбутньому. У цьому аспекті «ликвидность банка включает способность банка сохранять свою собственную стоимость как объекта экономических отношений, благодаря которой банк сохраняет способность своевременно погашать свои обязательства и в будущем» [10, С.150].

К.Філімонова вважає, що «позиция, согласно которой «ликвидность – это способность банка отвечать по своим обязательствам», вызывает несогласие, так как понятие «ликвидность» является более широким и его отождествление с термином «платежеспособность» не верно» [11, С.29].

Такої ж точки зору дотримується і А.Тріфонов. До того ж він вважає, що платоспроможність включає «способность банка выполнять не только долговые и забалансовые обязательства, но и обязательства по обеспечению денежными средствами своих финансово устойчивых клиентов» [12, С.31].

На нашу думку, поняття «платоспроможність» більш широке. Для того, щоб банк мав змогу постійно розраховуватися за своїми зобов'язаннями і здійснювати ефективну діяльність, йому необхідно отримувати доходи. Причому в обсягах, необхідних для подальшого розширення діяльності. А це можливо у процесі здійснення активних операцій. Тобто, саме поняття «платоспроможність» уже включає спроможність банку задовольняти кредитні заявки своїх клієнтів.

Отже, виходячи із існуючих точок зору у системі «ліквідність-платоспроможність» відмітимо, що дані терміни відрізняються, але пов'язані між собою таким чином, що ліквідність банку дійсно являється умовою платоспроможності.

Умовою ліквідності для банку є вчасне погашення і з мінімальними витратами своїх балансових та позабалансових фінансових зобов'язань. Умовою ж для платоспроможності є розрахунок за своїми зобов'язаннями. Наприклад, у випадку закінчення строку депозитного договору, через брак ліквідних коштів, банк може і не виплатити депозит і будуть нараховуватися штрафні санкції за прострочення платежу. Але через деякий час він обов'язково розрахується із вкладником. Таким чином, банк не втрачає свою платоспроможність, але витрати його зростають.

Отже, можна виділяти три ситуації за даними категоріями:

1) платоспроможність-ліквідність, за якою банк взагалі не має проблем у розрахунках за своїми зобов'язаннями та задоволенні потреб клієнтів у грошових коштах;

2) платоспроможність-неліквідність, коли банк по закінченню строку своїх зобов'язань не може їх погасити, але пізніше зможе за рахунок очікуваних грошових надходжень від операційної діяльності. А за прострочення строку платежу нараховує штрафні санкції;

3) неплатоспроможність-ліквідність – банк виплачує свої боргові зобов'язання у встановлений строк переважно за рахунок придбаної на ринку міжбанківських кредитів ліквідності.

За другої ситуації, якщо менеджери банку протягом тривалого періоду не урегулюють проблему з ліквідністю, то існує імовірність переходу від кризи ліквідності до кризи платоспроможності.

Випадок неплатоспроможність-ліквідність більш складний порівняно з попереднім. Оскільки, додаткові запозичення на ринках при зменшенні надходжень від активних операцій формують «боргову піраміду», за якої банк, для погашення своїх зобов'язань, рефінансує отримані кредити. Дана проблема торкнулася і вітчизняних банків.

Саме тому, правильне розуміння змісту понять «платоспроможність» і «ліквідність» має велике значення і допомагає менеджерам банку правильно обрати методи управління відповідно до кожної ситуації.

Висновки. Таким чином, дослідження проблеми розуміння понять «платоспроможність» та «ліквідність» банку показало, що в даний час у науці немає єдиного підходу щодо їхнього трактування. Вченими та практиками співвідношення категорій «ліквідність» і «платоспроможність» розглядається з трьох точок зору: як тотожні поняття; «ліквідність» більш широке поняття, ніж «платоспроможність»; ліквідність є умовою платоспроможності.

На нашу думку, дані категорії є різними, але пов'язаними. Платоспроможність являється більш широким поняттям, ніж ліквідність банку, яка є умовою платоспроможності. Ліквідним банком вважається такий банк,

який спроможний вчасно, повністю і з мінімальними витратами розраховуватися за своїми балансовими і позабалансовими зобов'язаннями. А платоспроможність характеризує можливість і здатність банку раніше чи пізніше погашати свої фінансові зобов'язання.

Виходячи із цього, у банківській діяльності може виникати три різних ситуації: платоспроможність-ліквідність, платоспроможність-неліквідність, неплатоспроможність-ліквідність. Всі вони відрізняються і вимагають різного набору методів та інструментів управління.

Список літератури

1. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків [Текст] / Е.Галицька, Л.Висоцька // Банківська справа. – 2002. – №2. – С. 19-25.
2. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка [Текст]: учебник / Л.Г. Батракова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 2005. – 368 с.
3. Этрилл П. Финансовый менеджмент для неспециалистов [Текст] / П. Этрилл. – 3-е изд. / пер. с англ. под. ред. Е.Н.Бондаревской. – СПб.: Питер, 2006. – 608 с.
4. Ковальчук Т.Т. Ліквідність комерційних банків [Текст]: навчальний посібник / Т.Т.Ковальчук, М.М.Коваль. – К.: Знання: КОО, 1996. – 120 с.
5. Диченко М.Б. Теория и методология регулирования ликвидности коммерческих банков: дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.10 / Михаил Борисович Диченко. – СПб., 1997. – 285 с.
6. Лис І.М. Вдосконалення управління капіталізацією та ліквідністю банківської системи [Текст] / І.М.Лис, В.В.Салтинський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. – Т.14. – Суми: УАБС НБУ, 2005. – 368 с.
7. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика [Текст] / В.В.Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Проспект, 2007. – 1024 с.

8. Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика [Текст] / Долан Э.Дж., Кэмпбелл К.Д., Кемпбелл Р.Дж.; пер. с англ. В.Лукашевича и др.; под. общ. ред. В.Лукашевича. – М., 1996. – 448 с.
9. Банковское дело [Текст]: учебник / [Лаврушин О.И., Мамонова И.Д., Валенцева Н.И. и др.]; под. ред. О.И.Лаврушина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 672 с.
10. Банковское дело [Текст]: учебник / под ред. Г.Г. Коробовой. – М.: Экономистъ, 2005. – 751 с.
11. Филимонова-Арутюнова К.К. Управление ликвидностью коммерческого банка: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Карина Константиновна Филимонова-Арутюнова. – Ростов н/Д, 2005. – 269 с.
12. Трифонов А.Н. К вопросу о банковской ликвидности [Текст] / А.Н. Трифонов // Банковское дело. – 1996. – №10. – С. 28-31.

Summary

Existing theoretical approaches to interpretation of concepts «bank liquidity» and «solvency» are considered. Lacks of the existing points of view are allocated and own approach to understanding of categories is offered.